

هدایت

هدایت، شناختن درست و صحیح **هدف**، انتخاب راه و طریق صحیح برای رسیدن به هدف و پایداری در مسیر است.

فهرست مندرجات

- ۱ - معنای لغوی هدایت
- ۲ - معنای اصطلاحی هدایت
- ۳ - انواع هدایت
  - ۳.۱ - هدایت تکوینی
  - ۳.۲ - هدایت تشریحی
- ۴ - اقسام هدایت تشریحی خداوند
  - ۴.۱ - هدایت اولیه و نخستین
  - ۴.۲ - هدایت ثانویه یا «پاداشی»
  - ۴.۳ - هدایت به مفهوم رسیدن به واقع
  - ۴.۴ - هدایت به مفهوم حکم و اراده خدا
- ۵ - فهرست منابع
- ۶ - پانویس
- ۷ - منبع

معنای لغوی هدایت

"هدایت" از ریشه "هدأ" و در لغت به معنای سکون، آرامش، بدون سر و صدا و حرکت، سکونت گزیدن می‌باشد [۱] و نیز بمعنای توقف از حرکت، سکونت و خواب در شب، ساکت نمودن بچه و خواباندن آن آمده است [۲].

معنای اصطلاحی هدایت

هدایت در اصطلاح عبارتست از نشان دادن هدف و راهنمایی افراد [۳]. در برخی موارد مقصود از هدایت پایداری و استوار ماندن در مسیر و راه است [۴]. بنابراین هدایت، شناختن درست و صحیح هدف، انتخاب راه و طریق صحیح برای رسیدن به هدف و پایداری در مسیر است و هدایت در عام‌ترین معنای خود شامل همه مخلوقات خداوند می‌گردد. [۵]

انواع هدایت

هدایت در مورد انسان‌ها به دو مفهوم به کار رفته است؛ **هدایت عامه** که شامل همه انسان‌ها می‌شوند، چه **مؤمن** باشد یا **کافر** و آن نشان دادن راه خیر و سعادت در پیمودن مسیر زندگی انسان است، ولی **هدایت خاصه** مختص به مؤمنان می‌باشد و آن تأمین کننده راه **کمال** و **سعادت اخروی** است. [۶]

← هدایت تکوینی

هدایت تکوینی به این مفهوم که هدایت در متن **خلقت** و در **فطرت** مخلوقات وجود دارد، نشانه‌های هدایت تکوینی مانند: «**عقل**، **غریزه**، **شعور**، **عاطفه**، و انواع ادراکات» می‌باشد. «قال رَبَّنَا الَّذِي اَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى» «گفت: پروردگار ما همان کسی است که به هر موجودی، آنچه را لازمه آفرینش او بوده داده سپس هدایت کرده است!» [۷] خداوند هر حیوانی را هدایت نمود، راه بهره‌وری از امکانات را به او شناساند تا آنجا که طفل را به پستان مادر و جوجه را به این‌که از مادرش بخواهد غذا در دهانش بریزد راهنمایی کرد [۸]. پس هدایت تکوینی خداوند غیر اختیاری بوده و شامل همه موجودات می‌شود.

← هدایت تشریحی

این هدایت فقط انسان‌ها را شامل می‌شود، یعنی خداوند علاوه بر هدایت تکوینی که در فطرت انسان وجود دارد، به وسیله فرستادن پیامبران و وحی، انسان را مورد هدایت قرار داده است؛ «ذلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ» «آن کتاب با عظمتی است که شک در آن راه ندارد و مایه هدایت پرهیزکاران است» [۹]

اقسام هدایت تشریحی خداوند

مرحوم طبرسی **هدایت تشریحی** را به اقسام زیر تقسیم نموده است [۱۰] شاید تقسیم بندی ایشان به اعتبار مراتب اشتراک در خلقت و درجه **قرب به خداوند** از حیث اطاعت پذیری و دریافت **پاداش الهی** بوده باشد.

← هدایت اولیه و نخستین

این نوع هدایت در واقع همان هدایت تشریحی است و شامل همهٔ انسان‌ها اعم از مؤمن و کافر می‌شود. «... وَ لَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ رَبِّهِمُ الْهُدَى» «درحالی که هدایت از سوی پروردگارشان برای آن‌ها آمده است!» [۱۱] «و هَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ» «و او را به راه **خیر** و **شر** هدایت کردیم!» [۱۲]

← هدایت ثانویه یا «پاداشی»

وقتی **مؤمنین** از هدایت تشریحی و عمومی خداوند بهره می‌برند و پیامبران الهی را تصدیق می‌نمایند، خداوند آن‌ها را مشمول هدایت خاص قرار می‌دهد و در واقع به آن‌ها پاداش عطا می‌کند. «وَ الَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَ اتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ» «کسانی که هدایت یافته‌اند، خداوند بر هدایتشان می‌افزاید و **روح تقوا** به آنان می‌بخشد!» [۱۳] آغاز و شروع هدایت از ناحیه خداوند است، وقتی انسان‌ها راه هدایت را برگزینند، خداوند به عنوان پاداش آن‌ها را مشمول **هدایت خاصه** خود قرار می‌دهد. البته هدایت یک امر استمراری و یک امر وجودی مانند رشد درختان است که همواره باید وجود داشته باشد و انسان باید همواره از **گناه** پرهیز نماید، نه این‌که یک امر مقطعی باشد مانند بن‌ای ساختمان؛ لذا انسان اگر بعد از هدایت گناه نماید، به **ضلالت** و گمراهی می‌افتد، این گونه نیست که اگر کسی هدایت شد دیگر به ضلالت نمی‌افتد؛ مثلاً در مورد **ارتداد** اول هدایت است، بعد ضلالت؛ لذا اگر بعد از هدایت مرتکب **معصیت** شود، تمام اعمال نیکو و خیری که انجام داده است **حبط** و نابود می‌شود.

← هدایت به مفهوم رسیدن به واقع

هدایت به این مفهوم، رسیدن به هدف و واقع می‌باشد چنانچه قرآن می‌فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ التَّعِيمِ» «کسانی که **ایمان** آوردند و کارهای شایسته انجام دادند، پروردگارشان آن‌ها را در برتو ایمانشان هدایت می‌کند، از زیر (قصرهای) آن‌ها در باغهای **بهشت**، نهرهایی جاری است، این گونه هدایت مختص به مؤمنین است» [۱۴]

← هدایت به مفهوم حکم و اراده خدا

این نوع هدایت تعلق به اراده خداوند دارد «وَ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَ مَنْ يَضِلَّ فَلَنْ يَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ..» «هر کس را خدا هدایت کند، هدایت یافته واقعی است و هر کس را گمراه سازد، هادیان و سرپرستانی غیر خدا برای او نخواهی یافت. این نوع هدایت اختصاص به **اهل ایمان** دارد» [۱۵] [۱۶]

فهرست منابع

- (۱) خلیل بن احمد فراهیدی، کتاب العین، ج دوم، ج ۴، ص ۷۹، قم: انتشارات هجرت.
- (۲) مجد بن مکرم ابن منظور، لسان العرب، بیروت: دار صادر، س ۱۴۱۴ ق.
- (۳) مجد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ترجمه موسوی همدانی، سید مجد باقر، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴ ش؛
- (۴) علامه طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن؛ ترجمه مترجمان، تحقیق: رضا ستوده، تهران: انتشارات فراهانی، ۱۳۶۰ ش؛
- (۵) مجد حسین، طباطبایی، تفسیر المیزان.
- (۶) فضل بن حسن طبرسی، تفسیر جوامع الجامع، ترجمه مترجمان، مشهد: بن یاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۷ ش.

پانویس

- ↑ خلیل بن احمد فراهیدی، کتاب العین، ج دوم، ج ۴، ص ۷۹، قم: انتشارات هجرت.
- ↑ مجد بن مکرم ابن منظور، لسان العرب، ج سوم، ج ۱، ص ۱۸۰، بیروت: دار صادر، س ۱۴۱۴ ق.
- ↑ مجد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ترجمه موسوی همدانی، سید مجد باقر، ج پنجم، ج ۱، ص ۵۶، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، س ۱۳۷۴ ش.
- ↑ علامه طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج اول، ج ۸، ص ۲۶۵
- ↑ مجد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ترجمه موسوی همدانی، سید مجد باقر، ج ۱، ص ۲۹، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، س ۱۳۷۴ ش.
- ↑ مجد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ترجمه موسوی همدانی، سید مجد باقر، ج ۱، ص ۲۶، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، س ۱۳۷۴ ش.
- ↑ طه/سوره ۲۰، آیه ۵۰.
- ↑ فضل بن حسن طبرسی، تفسیر جوامع الجامع، ترجمه مترجمان، ج دوم، ج ۶، ص ۶۱۵، مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۷ ش.
- ↑ بقره/سوره ۲، آیه ۲.
- ↑ علامه طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۶۸، ترجمه مترجمان، تحقیق: رضا ستوده، تهران: انتشارات فراهانی، ۱۳۶۰ ش.
- ↑ نجم/سوره ۵۳، آیه ۲۳.
- ↑ بلد/سوره ۹۰، آیه ۱۰.
- ↑ مجد/سوره ۴۷، آیه ۱۷.
- ↑ یونس/سوره ۱۰، آیه ۹.
- ↑ اسراء/سوره ۱۷، آیه ۹۷.
- ↑ علامه طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۶۸، ترجمه مترجمان، تحقیق: رضا ستوده، تهران: انتشارات فراهانی، ۱۳۶۰ ش.

منبع

پژوهشکده باقرالعلوم علیه السلام، برگرفته از مقاله «هدایت»

